

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2019 m. sausio 23 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Valstybės pagalba – Esama ir nauja pagalba – Kvalifikavimas – Reglamentas (EB) Nr. 659/1999 – 1 straipsnio b punkto iv) ir v) papunkčiai – Teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principai – Taikomumas – Prieš liberalizuojant iš pradžių konkurencijai uždara rinką suteiktos subsidijos – Ieškinys dėl žalos atlyginimo prieš valstybę narę, pareikštas bendrovės, kuriai buvo suteikta valstybės pagalba, konkurento“

Byloje C-387/17

dėl *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) 2017 m. balandžio 10 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2017 m. birželio 28 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Presidenza del Consiglio die Ministri

prieš

Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro pirmosios kolegijos pirmininko pareigas einanti Teisingumo Teismo pirmininko pavaduotoja R. Silva de Lapuerta, teisėjai A. Arabadjiev (pranešėjas), E. Regan, C. G. Fernlund ir S. Rodin,

generalinis advokatas N. Wahl,

posėdžio sekretorius R. Schiano, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. birželio 7 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA*, atstovaujamos *avvocati* M. Contaldi, P. Canepa, V. Roppo ir S. Sardano,
- Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocato dello Stato* G. De Bellis,
- Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos J. Bousin ir P. Dodeller, D. Colas ir R. Coesme,
- Europos Komisijos, atstovaujamos P. Stancanelli ir D. Recchia,

* Proceso kalba: italų.

susipažinęs su 2018 m. rugsėjo 13 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, 1999, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 339), 1 straipsnio b punkto iv ir v papunkčių, EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalies (po pakeitimų – EB 88 straipsnio 3 dalis, tapusi SESV 108 straipsnio, 3 dalimi) ir teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principų išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas buvo pateiktas vykstant procesui tarp *Presidenza del Consiglio dei Ministri* (Ministrų Tarybos prezidiumas, Italija) ir *Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA* (toliau – FTDM), pradėtam pateikus ieškinį dėl žalos, kurią ši bendrovė patyrė dėl to, kad 1976–1980 m. *Tirrenia di Navigazione SpA* (toliau – *Tirrenia*), kuri yra FTDM konkurentė, buvo suteiktos subsidijos, atlyginimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnyje „Apibrėžimai“ nurodyta:

„Šiame reglamente vartojamų terminų apibrėžtys:

<...>

- b) „esama pagalba“ – tai:

<...>

- iv) pagalba, kuri pagal 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba;
- v) pagalba, kuri yra esama pagalba, nes galima nustatyti, ar jos patvirtinimo metu tai nebuvo pagalba, o tokia ji tapo vėliau dėl bendrosios rinkos vystymosi, ir nebuvo atitinkamos valstybės narės pakeista. Jeigu pagal Bendrijos teisės aktus liberalizavus veiklą tam tikros priemonės tampa pagalba, po nustatytos liberalizavimo datos esama pagalba jos nebelaikomos;

<...>“

- 4 Šio reglamento 15 straipsnyje „Senaties terminas“ nustatyta:

„1. Komisijos įgaliojimams išieškoti pagalbą taikomas dešimties metų senaties terminas.

2. Senaties terminas prasideda tą dieną, kai gavėjui priteisiama neteisėta pagalba kaip individuali pagalba arba pagal atitinkamą pagalbos sistemą. Bet kuri su neteisėta pagalba susijusi priemonė, kurios imasi Komisija arba jos prašymu veikianti valstybė narė, nutraukia senaties terminą. Po kiekvieno senaties termino nutraukimo laikas skaičiuojamas iš naujo. Senaties terminas sustabdomas, kol Komisijos sprendimas nagrinėjamas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme.

3. Bet kuri pagalba, kuriai taikomas senaties terminas yra pasibaigęs, yra laikoma esama pagalba.“

Italijos teisė

5 Pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos buvo skirtos jūrų laivininkystės įmonei *Tirrenia*, FTDM konkurentei, pagal 1974 m. gruodžio 20 d. *Legge n. 684 – Ristrutturazione dei servizi marittimi di preminente interesse nazionale* (Įstatymas Nr. 684 dėl didžiausios nacionalinės svarbos pervežimų jūra paslaugų pertvarkymo (GURI, Nr. 336, 1974 m. gruodžio 24 d., toliau – Įstatymas Nr. 684)).

6 Įstatymo Nr. 684 7 straipsnyje numatyta:

„Laivybos ministras kartu su finansų ministru ir valstybės turimų akcijų valdymo ministru gali suteikti subsidijas, skirtas teikti ankstesniame straipsnyje nurodytoms paslaugoms, pasirašant metus galiojančias *ad hoc* sutartis.

Subsidijos, nurodytos ankstesniame punkte, turi užtikrinti paslaugos valdymą trejus metus ekonominės pusiausvyros sąlygomis. Šios subsidijos nustatomos iš anksto, remiantis pajamomis, investicijų amortizacija, veiklos, organizacinėmis ir finansinėmis išlaidomis.

<...>“

7 Įstatymo Nr. 684 8 straipsnyje nustatyta:

„Susisiekiama su mažosiomis ir didžiosiomis salomis paslaugos, nurodytos 1 straipsnio c punkte, ir techniškai bei ekonomiškai reikalingi galimi [maršrutų] ilginimai turi užtikrinti reikalavimų, susijusių su atitinkamų regionų, ypač pietų Italijos (*Mezzogiorno*), ekonominiu ir socialiniu vystymu, patenkinimą.

Taigi laivybos ministras kartu su finansų ministru ir valstybės turimų akcijų valdymo ministru gali suteikti subsidijas, skirtas teikti minėtoms paslaugoms, pasirašant *ad hoc* sutartį dvidešimties metų laikotarpiui.“

8 Pagal Įstatymo Nr. 684 9 straipsnį:

„Ankstesniame straipsnyje numatytoje sutartyje turi būti nurodyta:

- 1) vykdytinų maršrutų sąrašas;
- 2) kiekvieno maršruto dažnumas;
- 3) kiekvieną maršrutą vykdančių laivų tipai;
- 4) subsidija, kuri turi būti nustatoma atsižvelgiant į bendras pajamas, investicijų amortizaciją, veiklos, organizacines ir finansines išlaidas.

Iki kiekvienų metų birželio 30 d. yra tikslinama už minėtus metus skirtina subsidija, jei prieš taiėjusiais metais bent vienas sutartyje nurodytas ekonominis rodiklis pasikeitė daugiau nei viena dvidešimtąja dalimi, palyginti su to paties rodiklio verte, į kurią buvo atsižvelgta nustatant ankstesnę subsidiją.“

9 Įstatymo Nr. 684 18 straipsnyje nustatyta:

„Finansinė našta, susijusi su šio įstatymo taikymu, yra dengiama iki 93 milijardų lirų iš į Laivybos ministerijos numatomų išlaidų 1975 metams 3061 skirsnį jau įtrauktų lėšų ir iš lėšų, kurios bus įtrauktos į atitinkamus skyrius paskesniais finansiniais metais.“

10 Įstatymo Nr. 684 19 straipsnyje nurodyta:

„Iki šiame įstatyme numatytų sutarčių patvirtinimo laivybos ministras, finansų ministro pritarimu, mėnesiniais atidėjimais perveda avansą, kurio bendra suma neviršija 90 procentų bendros 18 straipsnyje nurodytos sumos.“

11 1979 m. birželio 1 d. Respublikos prezidento dekreto Nr. 501 (GURI, Nr. 285, 1979 m. spalio 18 d.), priimto įgyvendinant Įstatymą Nr. 684, 7 straipsnyje nurodyta, jog minėto įstatymo 19 straipsnyje nurodytas avansas sumokamas bendrovėms, teikiančioms didžiausios nacionalinės svarbos paslaugas, iki aktų, susijusių su naujų sutarčių sudarymu, užregistravimo (Audito Rūmai, Italija).

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

12 Iš 2006 m. birželio 13 d. Sprendimo *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391) ir 2010 m. birželio 10 d. Sprendimo *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335) matyti, kad FTDM ir *Tirrenia* yra dvi jūrų transporto įmonės, kurios 8-ajame dešimtmetyje vykdė reguliarius pervežimus jūra tarp žemyninės Italijos ir Sardinijos bei Sicilijos salų.

13 1981 m. FTDM *Tribunale di Napoli* (Neapolio teismas) pareiškė ieškinį *Tirrenia*, reikalaudama atlyginti žalą, kurią ji tariamai patyrė 1976–1980 m. dėl *Tirrenia* vykdytos mažų kainų politikos. FTDM konkrečiai nurodė, kad *Tirrenia* piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi nagrinėjamoje rinkoje, dėl iš valstybės gaunamų subsidijų, suteikiamų pažeidžiant Sąjungos teisę, taikydama daug mažesnius už savikainą tarifus.

14 FTDM ieškinys buvo atmestas 1993 m. gegužės 26 d. *Tribunale di Napoli* (Neapolio teismas) sprendimu, kurį 1996 m. gruodžio 13 d. sprendimu patvirtino *Corte d'appello di Napoli* (Neapolio apeliacinis teismas, Italija).

15 Dėl šio sprendimo FTDM, kuri per tą laiką tapo likviduojama įmone, bankroto administratoriaus pateiktą kasacinį skundą 2000 m. balandžio 19 d. sprendimu atmetė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija), kuris, be kita ko, atsisakė patenkinti kasatoriaus prašymą pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus dėl Įstatymo Nr. 684 suderinamumo su Sąjungos teise, motyvuodamas tuo, kad bylą iš esmės nagrinėjusių teismų sprendimas neprieštaravo atitinkamoms nuostatomis ir atitiko Teisingumo Teismo jurisprudenciją.

16 2002 m. balandžio 15 d. dokumentu FTDM bankroto administratorius *Tribunale di Genova* (Genujos teismas, Italija) pareiškė Italijos valstybei ieškinį, nurodydamas įvairius šios valstybės atsakomybės pagrindus: susijusius su jos teisėkūros funkcijomis, nes pagal Įstatymą Nr. 684 suteikta pagalba yra nesuderinama su EEB sutartimi; su jos teisminėmis funkcijomis, nes 2000 m. balandžio 19 d. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) sprendimu ji neįvykdė pareigos pateikti Teisingumo Teismui prejudicinių klausimų dėl Įstatymo Nr. 684 atitikties Sąjungos teisei; ir galiausiai susijusius su jos administracine funkcija, nes nepranešė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) apie Europos Komisijos pradėtą pažeidimo tyrimo procedūrą dėl minėto įstatymo ir kartu neįvykdė lojalios bendradarbiavimo su Europos institucijomis pareigos.

17 Ieškinyje FTDM reikalavo nurodyti Italijos valstybei sumokėti jai 9 240 000 eurų žalos atlyginimą.

18 2003 m. balandžio 14 d. *Tribunale di Genova* (Genujos teismas, Italija) pateikė Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą. Dėl šio klausimo buvo priimtas 2006 m. birželio 13 d. Sprendimas *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391).

- 19 Priėmus šį sprendimą, *Tribunale di Genova* (Genujos teismas) 2009 m. vasario 27 d. sprendimu konstatavo, „kad valstybės veiksmai, susiję su teisminėmis funkcijomis, yra neteisėti“, ir atskira nutartimi nurodė tęsti procesą, susijusį su prašymu atlyginti žalą, atsiradusią dėl šių neteisėtų veiksmų. Būtent šiame minėto proceso etape kilo abejonių dėl Sąjungos teisės valstybės pagalbos srityje išaiškinimo, todėl šis teismas dar kartą kreipėsi į Teisingumo Teismą.
- 20 2010 m. birželio 10 d. Sprendimu *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335) Teisingumo Teismas nusprendė, kad „Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad subsidijos, suteiktos tokiomis aplinkybėmis, kokios aptariamose nagrinėjamoje byloje, pagal nacionalinės teisės nuostatas, numatančias avansinius mokėjimus prieš sutarties patvirtinimą, yra pripažįstamos valstybės pagalba, jei jos gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją ar kelti tokio iškraipymo grėsmę, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas“.
- 21 2012 m. liepos 30 d. sprendimu *Tribunale di Genova* (Genujos teismas) nurodė Ministrų Tarybos prezidiumui sumokėti FTDM 2 330 355,78 euro sumą (kartu su teisės aktuose nustatytais palūkanomis ir atsižvelgiant į valiutos kitimo kursą) kaip žalos, patirtos dėl neteisėto valstybės elgesio atliekant savo teisminę funkciją, atlyginimą.
- 22 Dėl tokio sprendimo Ministrų Tarybos prezidiumas pateikė apeliacinį skundą, o FTDM – priešpriešinį apeliacinį skundą.
- 23 2014 m. liepos 24 d. sprendimu *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas, Italija) panaikino minėtą sprendimą ir priėmė sprendimą dėl bylos esmės.
- 24 Šis teismas atmetė FTDM žalos atlyginimo reikalavimus, grindžiamus Italijos valstybės atsakomybe vykdant savo teismines ir administracines funkcijas, tačiau patenkino reikalavimą, grindžiamą šios valstybės atsakomybe vykdant teisėkūros funkciją, nes Italijos Parlamentas priėmė Įstatymą Nr. 684. Todėl jis nurodė minėtai valstybei sumokėti FTDM 2 330 355,78 euro sumą (kartu su teisės aktuose nustatytais palūkanomis ir atsižvelgiant į valiutos kitimo kursą) kaip šios bendrovės patirtos žalos atlyginimą.
- 25 Konkrečiai *Corte di appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas) manė, kad *Tirrenia* suteiktos subsidijos galėjo daryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai dėl to, kad, „remiantis geografinės vietos artumu, *Tirrenia* aptarnaujamus maršrutus galėjo vykdyti kitų valstybių narių (ypač Ispanijos Karalystės ir Prancūzijos Respublikos) operatoriai, kurie atsidūrė mažiau palankioje situacijoje nei *Tirrenia*“.
- 26 Be to, šis teismas nusprendė, kad kitų valstybių narių operatorių dalyvavimą vykdant *Tirrenia* aptarnaujamus maršrutus konstatavo Komisija 2001 m. birželio 21 d. Sprendime 2001/851/EEB dėl valstybės pagalbos, kurią Italija suteikė laivybos bendrovei *Tirrenia di Navigazione* (OL L 318, 2001, p. 9).
- 27 Taip pat minėtas teismas konstatavo, kad, atsižvelgiant į nagrinėjamo laikotarpio suteiktų subsidijų dydį, t. y. maždaug 400 milijardų Italijos lirų (ITL), ir į tai, kad *Tirrenia* vykdė ir tarptautinius maršrutus, pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos priskirtinos draudžiamai vadinamųjų kryžminių subsidijų sistemai.
- 28 Tokiomis aplinkybėmis *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas) nusprendė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos, tiek, kiek jų skyrimo data nėra ankstesnė už EEB sutarties įsigaliojimo datą, laikytinos nauja pagalba, apie kurią turėjo būti pranešta pagal EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalį, nes, nesant tokio pranešimo, būtų padarytas Sąjungos teisės pažeidimas.

- 29 Kasaciniame procese dėl minėto sprendimo, kuris vyko prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančiame teisme, Ministrų Tarybos prezidiumas, be kita ko, tvirtino, kad *Tirrenia* suteiktos subsidijos buvo klaidingai pripažintos nauja, o ne esama pagalba.
- 30 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma pažymi, jog siekiant, kad neliberalizuotoje rinkoje valstybės suteikta pagalba, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, būtų teisiškai kvalifikuota kaip esama arba nauja pagalba, reikia išnagrinėti Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunkčio taikymą *ratione temporis*, taip pat jo taikymo sritį.
- 31 Toliau šis teismas akcentuoja vieno konkrečios rinkos požymio, t. y. jos liberalizavimo nebuvimo, svarbą. Taigi jis mano, jog 2000 m. birželio 15 d. Sprendimo *Alzetta ir kt. / Komisija* (T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97–T-607/97, T-1/98, T-3/98–T-6/98 ir T-23/98, EU:T:2000:151) 143 punkte Europos Bendrijų Pirmosios instancijos teismas suformavo principą, kad iš pradžių konkurencijai neatvertoje rinkoje įgyvendinama pagalbos schema, liberalizavus šią rinką, laikytina esamos pagalbos schema; jis priduria, kad tokį principą Teisingumo Teismas patvirtino 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Italija / Komisija* (C-298/00 P, EU:C:2004:240) 66–69 punktuose. Todėl, siekiant teisiškai kvalifikuoti pagrindinėje byloje nagrinėjamas subsidijas kaip esamą arba naują pagalbą, reikia taip pat išnagrinėti minėto principo taikymo sritį.
- 32 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad iš įvairių su įmonių grupe *Gruppo Tirrenia di Navigazione* susijusių bylų, kuriose buvo priimtas 2005 m. gegužės 10 d. Sprendimas *Italija / Komisija* (C-400/99, EU:C:2005:275), 2007 m. birželio 20 d. Sprendimas *Tirrenia di Navigazione ir kt. / Komisija* (T-246/99, nepaskelbtas Rink., EU:T:2007:186) ir 2009 m. kovo 4 d. Sprendimas *Tirrenia di Navigazione ir kt. / Komisija* (T-265/04, T-292/04 ir T-504/04, nepaskelbtas Rink., EU:T:2009:48), matyti, jog tai, kad jūrų kabotažo rinka nebuvo oficialiai liberalizuota, neturėjo reikšmės tam tikrų šiose bylose nagrinėtų valstybės priemonių kvalifikavimui kaip esamos pagalbos.
- 33 Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčio, siejamo su šio reglamento 15 straipsniu, taikymo subsidijų, suteiktų iki to reglamento įsigaliojimo, atveju. Šio teismo teigimu, iš 2015 m. balandžio 16 d. Sprendimo *Trapeza Eurobank Ergasias* (C-690/13, EU:C:2015:235) matyti, kad šios nuostatos galėtų būti taikomos faktinėms aplinkybėms, susiklosčiusioms iki to reglamento įsigaliojimo.
- 34 Šiomis aplinkybėmis *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:
- „1. Ar pripažįstant nagrinėjamą pagalbą („esama“, o ne „nauja“), taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas [Reglamento Nr. 659/1999] 1 straipsnio b punkto v papunktis, kuriame numatyta: „pagalba, kuri yra esama pagalba, nes galima nustatyti, ar jos patvirtinimo metu tai nebuvo pagalba, o tokia ji tapo vėliau dėl bendrosios rinkos vystymosi, ir nebuvo atitinkamos valstybės narės pakeista. Jeigu pagal Bendrijos teisės aktus liberalizavus veiklą tam tikros priemonės tampa pagalba, po nustatytos liberalizavimo datos esama pagalba jos nebelaikomos“; arba ar taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas principas (kurio apimtis formaliai skiriasi nuo minėtos pozityviosios teisės normos apimties) – kurį Bendrasis Teismas įtvirtino 2000 m. birželio 15 d. Sprendime *Alzetta ir kt. / Komisija* (T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97–T-607/97, T-1/98, T-3/98–T-6/98 ir T-23/98, EU:T:2000:151, 143 punktas) ir patvirtino, kiek tai susiję su sprendimu šioje byloje, 2004 m. balandžio 29 d. Sprendime, priimtame byloje *Italija / Komisija* (C-298/00 P, EU:C:2004:240, 66–69 punktai), – pagal kurį „<...> iš pradžių konkurencijai neatvertoje rinkoje įgyvendinama pagalbos schema, liberalizavus šią rinką, laikytina egzistuojančią pagalbos schema, nes įgyvendinimo momentu ji nepateko į EEB sutarties 92 straipsnio 1 dalies (tapusios EB 87 straipsnio 1 dalimi, kuri vėliau tapo SESV 107 straipsnio 1 dalimi) taikymo sritį, kuri dėl joje įtvirtintų sąlygų, t. y. įtakos valstybių narių tarpusavio prekybai ir konkurencijos iškraipymo, taikytina vien konkurencijai atviruose sektoriuose“?

2. Ar kvalifikuojant minėtą pagalbą taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas to paties Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis, kuriame numatyta, kad „esama“ pagalba pripažįstama „pagalba, kuri pagal 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba“ (minėtame 15 straipsnyje įtvirtintas dešimties metų senaties terminas, skirtas išieškoti neteisėtai suteiktai pagalbai), o gal taikomi ir, jei taip, tai kiek taikomi (minėtoje pozityviosios teisės normoje įtvirtintam principui analogiški arba ne analogiški) teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principai, kuriuos ne kartą patvirtino pats Europos Sąjungos Teisingumo Teismas?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 35 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar tokios subsidijos, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, suteiktos įmonei iki atitinkamos rinkos liberalizavimo, gali būti laikomos esama pagalba vien dėl to, kad minėta rinka formaliai nebuvo liberalizuota jų suteikimo momentu.
- 36 Šiuo klausimu primintina, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, norint nacionalinę priemonę kvalifikuoti kaip valstybės pagalbą, reikia, kad būtų įgyvendintos visos toliau nurodomos sąlygos. Pirma, kad priemonė būtų pripažinta valstybės pagalba, ji turi būti valstybės arba iš valstybinių išteklių suteikta pagalba. Antra, įsikišimas turi būti toks, kad galėtų padaryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai. Trečia, dėl įsikišimo įmonė, kuriai skirta priemonė, turi įgyti atrankųjį pranašumą. Ketvirta, dėl jo turi arba gali būti iškraipyta konkurencija (žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Komisija / World Duty Free Group ir kt.*, C-20/15 P ir C-21/15 P, EU:C:2016:981, 53 punktą).
- 37 Tada esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai atitinkama rinka formaliai dar nebuvo atverta konkurencijai, reikia patikrinti, ar suteikimo momentu atitinkamos subsidijos buvo valstybės pagalba dėl to, kad atitiko sąlygas, susijusias su įtaka valstybių narių tarpusavio prekybai ir konkurencijos iškraipymu.
- 38 Šiuo klausimu primintina, kad nors tiesa, kad, kalbant apie konkurencijai dar neatvertas rinkas, valstybės pagalba iš principo gali būti laikoma esama pagalba, kai galima nustatyti, kad jos patvirtinimo momentu tai nebuvo pagalba, ypač dėl to, kad rinka nebuvo liberalizuota, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad toks liberalizavimo nebuvimas nebūtinai reiškia, jog pagalba negalėjo daryti poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai ar iškraipyti konkurencijos arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta (šiuo klausimu žr. 2010 m. birželio 10 d. Sprendimo *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-140/09, EU:C:2010:335, 49 punktą).
- 39 Iš tikrųjų valstybės pagalba gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta, net jeigu atitinkama rinka tik iš dalies atverta konkurencijai.
- 40 Pakanka, kad pagalbos priemonės suteikimo momentu atitinkamoje rinkoje būtų realios konkurencijos situacija, kad valstybės arba iš valstybinių išteklių suteikta pagalba galėtų daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta.
- 41 Šiuo atveju, kaip generalinis advokatas nurodė savo išvados 67 punkte, aplinkybė, kad pagrindinėje byloje aptariama jūrų kabotažo rinka oficialiai liberalizuota tik jau suteikus ginčijamas subsidijas, neleidžia atmesti galimybės, kad iki liberalizavimo minėtos subsidijos buvo valstybės pagalba, atitinkanti šio sprendimo 36 punkte nurodytas sąlygas.

- 42 Šiuo klausimu primintina, kad, kaip matyti iš 2010 m. birželio 10 d. Sprendimo *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335) 50 punkto, negalima atmesti, pirma, kad *Tirrenia* konkuravo su kitų valstybių narių įmonėmis dėl atitinkamų vidaus maršrutų, ir, antra, kad ji konkuravo su tomis įmonėmis dėl tarptautinių maršrutų; nesant atskiros šių skirtingų veiklos rūšių apskaitos, egzistavo kryžminių subsidijų rizika, t. y. rizika, jog pajamos iš kabotažo, kuriam buvo skirtos pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos, buvo naudojamos veiklai minėtais tarptautiniais maršrutais finansuoti.
- 43 Taigi iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad net jeigu atitinkama rinka nebuvo formaliai liberalizuota, atrodo, jog tuo metu, kai klostėsi pagrindinės bylos aplinkybės, ši rinka buvo konkurencinė, ir kad *Tirrenia* suteiktos subsidijos galėjo daryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta.
- 44 Tokiomis aplinkybėmis manytina, kad jeigu pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos jų suteikimo momentu sudarė „valstybės pagalbą“ dėl to, kad atitiko visus šiuo atžvilgiu būtinus kriterijus, ir konkrečiai dėl to, kad galėjo daryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas, šios priemonės iš principo neturėtų būti laikomos esama pagalba vien dėl to, kad atitinkama rinka nebuvo formaliai liberalizuota.
- 45 Atsižvelgiant į šiuos argumentus į pirmąją klausimą reikia atsakyti taip: tokios subsidijos, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, įmonei suteiktos iki atitinkamos rinkos liberalizavimo, negali būti laikomos esama pagalba vien dėl to, kad minėta rinka nebuvo formaliai liberalizuota jų suteikimo momentu, jei šios subsidijos galėjo daryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas.

Dėl antrojo klausimo

- 46 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas nori sužinoti, ar, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, tam, kad nagrinėjamos subsidijos būtų pripažintos esama arba nauja pagalba, turi būti taikomas Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis, ar reikia remtis teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principais.
- 47 Dėl šio reglamento 1 straipsnio b punkto iv papunkčio taikymo, esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, pirmiausia pažymėtina, kad šioje nuostatoje įtvirtinta sąvoka „esama pagalba“ atrodo glaudžiai susijusi su Komisijos vaidmeniu, funkcijomis ir įgaliojimais valstybės pagalbos kontrolės sistemoje.
- 48 Šiuo klausimu primintina, kad pagal minėtą nuostatą esama pagalba laikoma bet kokia pagalba, kuri pagal Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba.
- 49 Pagal šio reglamento 15 straipsnio 3 dalį bet kokia pagalba, kurios išieškojimo senaties terminas yra pasibaigęs, laikoma esama pagalba.
- 50 Minėto reglamento 15 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bet kuri su neteisėta pagalba susijusi priemonė, kurios imasi Komisija arba jos prašymu veikianti valstybė narė, nutraukia senaties terminą.
- 51 Iš šių nuostatų formuluotės matyti, kad valstybės pagalbos pripažinimas esama pagalba pagal to paties reglamento 1 straipsnio b punkto iv papunktį iš esmės priklauso nuo to, ar Komisija ėmėsi priemonių dėl atitinkamos pagalbos per nustatytą senaties terminą.

- 52 Pagal Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalį Komisijos įgaliojimams susigrąžinti neteisėta pagalbą taikomas dešimties metų senaties terminas.
- 53 Antra, svarbu pažymėti, kad valstybės pagalbos kontrolės sistemoje nacionaliniai teismai atlieka ypatingą vaidmenį ir turi tam tikrą nepriklausomybę nuo Komisijos, ypač kaip jiems pateikiami ieškiniai dėl žalos atlyginimo, nesant Komisijos sprendimo.
- 54 Pagal suformuotą Teisingumo Teismo praktiką valstybės pagalbos kontrolės sistemą įgyvendinti turi, viena vertus, Komisija ir, kita vertus, nacionaliniai teismai, kurių atitinkamas vaidmuo yra papildomas, tačiau atskiras (2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755 27 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 55 Konkrečiai kalbant, pagalbos priemonių suderinamumo su bendrąja rinka vertinimas priklauso išimtinai Komisijos, kontroliuojamos Sąjungos teismų, kompetencijai, tačiau būtent nacionaliniai teismai užtikrina teisės subjektų teisių apsaugą pažeidus EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalyje nustatytą įpareigojimą iš anksto Komisijai pranešti apie valstybės pagalbą (šiuo klausimu žr. 2006 m. spalio 5 d. Sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, 38 punktą).
- 56 Vykdydami savo užduotis nacionaliniai teismai gali priimti ieškinius dėl žalos, padarytos įmonės, kuriai suteikta neteisėta valstybės pagalba, konkurentams, atlyginimo.
- 57 Kaip generalinis advokatas nurodė išvados 82 ir 84 punktuose, tokių ieškinių dėl žalos atlyginimo atveju šie teismai, vykdydami savo funkciją užtikrinti teisės subjektų teises, turi tam tikrą nepriklausomumą nuo Komisijos įsikišimo, todėl galimybė reikalauti atlyginti žalą iš principo nepriklauso nuo bet kokių su nagrinėjama pagalba susijusių Komisijos paralelių vykdomų tyrimo procedūrų.
- 58 Šiuo klausimu iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog tai, kad Komisija pradėjo oficialią tyrimo dėl valstybės pagalbos procedūrą, neatleidžia nacionalinių teismų nuo pareigos užtikrinti teisės subjektų teisių apsaugą tuo atveju, jei buvo galimai pažeista EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalis (2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, 32 punktą).
- 59 Be to, kalbant apie nacionalinių teismų nepriklausomumo lygį, reikia priminti, jog siekiant, kad nebūtų pažeistas tiesioginis EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio veikimas ir teisės subjektų interesai, kurių apsaugą šie teismai privalo užtikrinti, negali būti taip, kad Komisijos sprendimu, pripažįstančiu pagalbą, apie kurią nepranešta, suderinama su bendrąja rinka, būtų *a posteriori* įteisinamos įgyvendinimo priemonės, kurios buvo neteisėtos, nes priimtose pažeidžiant šioje nuostatoje nustatytą draudimą. Bet koks kitas aiškinimas pateisintų atitinkamos valstybės narės daromą šios nuostatos pažeidimą, ir ši nuostata netektų savo veiksmingumo (2006 m. spalio 5 d. Sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, 41 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 60 Taigi, jei ieškovas nacionaliniame teisme gali įrodyti patyręs žalą dėl išankstinio valstybės pagalbos įgyvendinimo, konkrečiau – dėl pagalbos gavėjui suteikto laikino neteisėto konkurencinio pranašumo, ieškinyje dėl žalos atlyginimo iš principo gali būti patenkintas, netgi jei nacionalinio teismo sprendimo priėmimo momentu nagrinėjama pagalba jau buvo patvirtinta Komisijos.
- 61 Iš šio sprendimo 47–60 punktuose išdėstytų argumentų matyti, kad, atsižvelgiant į nacionalinių teismų vaidmenį valstybės pagalbos kontrolės sistemoje ir jų nepriklausomumą nuo Komisijos, ypač kai jiems pateikiamas ieškinyje dėl žalos atlyginimo nesant Komisijos sprendimo, manytina, kaip generalinis advokatas nurodė išvados 91 punkte, kad Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje numatyto dešimties metų senaties termino pasibaigimu tik ribojami laiko atžvilgiu Komisijos įgaliojimai valstybės pagalbos susigrąžinimo srityje.

- 62 Taigi dėl Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje numatyto pasibaigusio dešimties metų senaties termino neturėtų būti atgaline data įteisinama neteisėta valstybės pagalba vien dėl to, kad ji tapo esama pagalba pagal 1 straipsnio b punkto v papunktį, todėl ieškinys dėl žalos atlyginimo, kurį privatūs asmenys ir konkurentai, kuriems neteisėtai suteikta pagalba padarė įtakos, pateikė prieš atitinkamą valstybę narę, negali netekti bet kokio teisinio pagrindo.
- 63 Bet koks kitas aiškinimas susiaurintų valstybėms narėms tenkančios pareigos pranešti apie pagalbos priemonės apimtį ir sumažintų EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalies veiksmingumą, nes šioje nuostatoje nenurodytas joks Komisijos vaidmuo, konkrečios funkcijos ir įgaliojimai.
- 64 Dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo abejonų dėl 2015 m. balandžio 16 d. Sprendimo *Trapeza Eurobank Ergasias*, (C-690/13, EU:C:2015:235), susijusių su Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčio taikymu siekiant pripažinti pagrindinėje byloje nagrinėjamas subsidijas esama arba nauja pagalba, reikia pažymėti, kaip generalinis advokatas nurodė išvados 102 punkte, kad byla, kurioje priimtas minėtas sprendimas, susijusi ne su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, bet su klausimu, ar apie nacionalinės teisės nuostatas, kuriomis įtvirtinamos privilegijos, galimai nesuderinamos su Sąjungos teisės nuostatomis valstybės pagalbos srityje, turi būti pranešama pagal EB 88 straipsnio 3 dalį, ir, jei taip, ar šios nuostatos turi būti netaikomos.
- 65 Taigi šia jurisprudencija neturėtų būti remiamasi siekiant taikyti Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktyje esančią sąvoką „esama pagalba“ tokio, kaip šioje byloje nagrinėjamo, ieškinio dėl žalos atlyginimo atveju.
- 66 Be to, reikia priminti, jog tiek, kiek Reglamente Nr. 659/1999 yra procedūrinių taisyklių, kurios taikomos visoms Komisijoje vykstančioms administracinėms procedūroms, susijusioms su valstybės pagalba, juo kodifikuojama ir paremiama Komisijos praktika tiriant valstybės pagalbą ir jame nėra nuostatų, susijusių su nacionalinių teismų įgaliojimais ir pareigomis, kurie ir toliau reglamentuojami Sutarties nuostatomis, kurių išaiškinimą pateikė Teisingumo Teismas (šiuo klausimu žr. 2006 m. spalio 5 d. Sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, 34 ir 35 punktus).
- 67 Iš viso to, kas išdėstyta, matyti, kad Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktyje pateikta „esamos pagalbos“ sąvoka negali būti taikoma tokio atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje.
- 68 Dėl rėmimosi teisėtų lūkesčių apsaugos principu pažymėtina, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką šiuo principu neturėtų remtis galiojančią teisę pažeidęs asmuo (šiuo klausimu žr. 2005 m. liepos 14 d. Sprendimo *ThyssenKrupp / Komisija*, C-65/02 P ir C-73/02 P, EU:C:2005:454, 41 punktą).
- 69 Kaip generalinis advokatas nurodė savo išvados 109 punkte, toks tvirtinimas juo labiau galioja valstybiniam subjektams, suteikusiems valstybės pagalbą pažeidžiant EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalyje numatytą procedūrą.
- 70 Iš to matyti, kad tais atvejais, kai subsidijos buvo suteiktos pažeidžiant EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą pareigą iš anksto pranešti, valstybiniai subjektai negali remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu (šiuo klausimu žr. 2005 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Unicredito Italiano*, C-148/04, EU:C:2005:774, 104 punktą).
- 71 Galiausiai dėl teisinio saugumo principo taikymo tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, primintina, jog paprastai senaties terminų funkcija yra užtikrinti teisinį saugumą (2013 m. birželio 13 d. Sprendimo *Unanimes ir kt.*, C-671/11–C-676/11, EU:C:2013:388, 31 punktą). Siekiant įgyvendinti jų funkciją užtikrinti teisinį saugumą, šie terminai turi būti nustatyti iš anksto, o kiekvienas

senaties termino taikymas „pagal analogiją“ teisės subjektui turi būti pakankamai numatomas (pagal analogiją žr. 2011 m. gegužės 5 d. Sprendimo *Ze Fu Fleischhandel ir Vion Trading*, C-201/10 ir C-202/10, EU:C:2011:282, 32 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

- 72 Nesant Bendrijos teisės nuostatų šioje srityje, šiuo klausimu kiekviena valstybė narė savo nacionalinės teisės sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų užtikrinti teisės subjektų teisių, kylančių iš Bendrijos teisės, apsaugai, procesines taisykles, su sąlyga, kad, pirma, šios ieškinių pateikimo taisyklės nebus mažiau palankios, nei taikomos nacionaline teise grindžiamoms teisėms (lygiavertiškumo principas), ir, antra, dėl jų naudojimosi Bendrijos teisės sistemos suteiktomis teisėmis netaps praktiškai neįmanomas ar pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) (2006 m. spalio 5 d. Sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, 45 punktas).
- 73 Taigi vienintelės šiuo atveju taikytinos senaties termino taisyklės yra iš nacionalinės teisės išplaukiančios taisyklės, aiškinamos atsižvelgiant į veiksmingumo ir lygiavertiškumo principus.
- 74 Tokiomis aplinkybėmis su teisinio saugumo principu būtų nesuderinama ieškiniai dėl žalos atlyginimo, kuri atitinkamai valstybei narei pareiškė valstybės pagalbą gavusios bendrovės konkurentas, pagal analogiją taikyti dešimties metų senaties terminą, numatytą Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje.
- 75 Privačiam asmeniui neturėtų būti taikomas senaties terminas, nustatytas nuostatoje, kuria siekiama tik apriboti laiko atžvilgiu Komisijos įgaliojimus valstybės pagalbos susigrąžinimo srityje. Tokio termino pasibaigimas neturėtų trukdyti nacionaliniame teisme pareikšti ieškinį valstybei dėl EEB sutarties 93 straipsnio 3 dalyje numatytos pareigos pranešti iš anksto pažeidimo.
- 76 Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis aiškintinas taip, kad jis netaikytinas tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Tiek, kiek pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos buvo suteiktos pažeidžiant EEB sutarties 93 straipsnyje nustatytą įpareigojimą iš anksto pranešti, valstybiniai subjektai neturėtų remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu. Esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai ieškinį dėl žalos atlyginimo valstybei narei pareiškia valstybės pagalbą gavusios bendrovės konkurentas, teisinio saugumo principas neleidžia pagal analogiją taikyti ieškovui tokio senaties termino, koks nustatytas šio reglamento 15 straipsnio 1 dalyje.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 77 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

- 1. Tokios subsidijos, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, įmonei suteiktos iki atitinkamos rinkos liberalizavimo, negali būti laikomos esama pagalba vien dėl to, kad minėta rinka nebuvo formaliai liberalizuota jų suteikimo momentu, jei šios subsidijos galėjo daryti įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas.**
- 2. 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles, 1 straipsnio b punkto iv papunktis turi būti aiškinamas taip, kad jis netaikomas tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje. Tiek, kiek pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos buvo suteiktos pažeidžiant EEB**

sutarties 93 straipsnyje nustatytą įpareigojimą iš anksto pranešti, valstybiniai subjektai neturėtų remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu. Esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai ieškinį dėl žalos atlyginimo valstybei narei pareiškia valstybės pagalbą gavusios bendrovės konkurentas, teisinio saugumo principas neleidžia pagal analogiją taikyti ieškovui tokio senaties termino, koks nustatytas šio reglamento 15 straipsnio 1 dalyje.

Parašai.